

Linda Mahnič, Mira Lapanje Prinčič, Dubravka Sertić, Nataša Vidmar, Andreja Kržišnik, Maruša Brenčič Nagode, Barbara Facija, Saša Mivšek Jereb, OŠ Tabor Logatec

VERTIKALNO RAZVIJANJE BRALNIH UČNIH STRATEGIJ

UVOD

V članku so predstavljene dejavnosti za dvig bralne pismenosti in razvijanje bralnih učnih strategij na Osnovni šoli Tabor Logatec. Na šoli se je oblikovala učeča se skupnost, ki nudi možnost strokovnega pogovora in kritičnega razmisleka o lastni praksi, hkrati pa širjenje primerov dobre prakse na celoten kolektiv. Delovanje učeče se skupnosti se je izkazalo za pozitivno, kažejo pa se tudi možnosti za izboljšave in nadaljnji razvoj. V članku se osredotočimo predvsem na to, kako smo ob podpori učeče se skupnosti v vseh triletnih in pri več predmetih v pouk vpeljali različne dejavnosti za dvig bralne pismenosti: spodbujanje razumevanja branja ob razvijanju tehnike branja v 1. r., uporaba BUS-podčrtovanja v 4. r., od usvajanja in treninga do samostojne uporabe BUS v 5. r., bralne učne strategije pri angleščini, bralne učne strategije ob daljših besedilih pri slovenščini in spodbujanje veščin argumentiranja pri pouku domovinske in državlanske vzgoje ter etike.

UČEČA SE SKUPNOST NAŠE ŠOLE

Na šoli smo na srečanjih vertikale in na konferencah ugotovili, da sta bralna pismenost in motivacija za branje naših učencev na nizki ravni. Opazili smo upad števila učencev, vključenih v bralno značko, in obiska knjižnice, nižje rezultate na NPZ in težave pri razumevanju prebranega besedila ter pri samem delu z besedilom.

Na šoli smo ustanovili razvojni tim – delovno skupino za dvig bralne pismenosti, v katero so se prostovoljno vključili učitelji različnih področij. Skupina je delovala po izdelanem operativnem in terminskem načrtu, ki je določal cilje, dejavnosti, strategije, kazalnike in izvjalce.

Najprej smo izvedli anketo med učenci in učitelji, da bi pridobili posnetek stanja (o bralnih navadah učencev in o uporabi ter poznavanju bralnih učnih strategij pri pouku za učitelje). Na podlagi rezultatov ankete se je pokazalo, da je treba na tem področju uvajati različne bralne učne strategije (BUS) v pouk. Prizadevanje za dvig bralne pismenosti je postalo vizija celotne šole. Dejavnosti, povezane s tem področjem, smo izvajali med poukom, v podaljšanem bivanju ter v drugih projektih.

Vključili smo se tudi v projekt Razvijanje bralne pismenosti, ki je potekal v okviru Zavoda RS za šolstvo. Na srečanjih, ki jih je zavod večkrat letno pripravil na različnih šolah, smo se izobraževali na tem področju in izmenjevali izkušnje z drugimi učitelji.

Tudi preostali učitelji na naši šoli so izrazili potrebo in željo po dodatnem izobraževanju na področju uporabe BUS. Zato smo v okviru medsebojnih izobraževanj Učitelj učitelju izvedli delavnice, v katerih so se vsi učitelji po področjih lahko seznanili in naučili posamezne BUS. Delavnice so bile lepo sprejete, učitelji so bili motivirani za učenje novih BUS, ki so jih pozneje uvajali (eni bolj, drugi manj) v pouk.

Odziv učiteljev pri uvajanju BUS pri pouku je bil različen. Pojavili so se različni problemi, ki smo jih skušali v okviru naše skupine za bralno pismenost rešiti (v katerem razredu začeti uvajati določeno BUS, kako sistematično spremljati napredek posameznika od začetka do zaključka leta ...). Svoje ugotovitve, dejanja in predloge smo na konferencah večkrat predstavili kolegom.

Ob evalvacijah smo ugotovili, da je pri učencih čutiti napredek na področju bralne pismenosti. Izboljšal se je obisk knjižnice, število otrok z opravljeno bralno značko se je povečalo, bralni kotički so zaživel, dvignili so se rezultati na NPZ in tudi sama zmožnost za razumevanje besedila.

Ker se zavedamo, da je to dolgotrajen proces, s temi dejavnostmi nadaljujemo in iščemo nove poti. Ena od dejavnosti, ki smo jih začeli izvajati v okviru razvojne skupine, so bile tudi medsebojne hospitacije. Pri analizi medsebojnih hospitacij se je izkazalo, da imamo še vedno težavo s tem, kako sprejeti konstruktivno kritiko. Ravno zato smo začutili potrebo po opolnomočenju zaposlenih na področju kritičnega prijateljevanja.

V šolskem letu 2015/2016 smo se na povabilo Zavoda RS za šolstvo vključili v projekt Linpilcare. V njegovem okviru smo se učitelji različnih predmetov zbrali v pozitivno naravnano in dobro delujočo učečo se skupnost. Naš glavni namen in vizija je nadaljevati in podkrepiti bralno pismenost in uporabo bralnih učnih strategij na naši šoli. Naša učeča se skupnost si želi uporabo BUS pri pouku spraviti še na višjo raven. Stremimo k temu, da učenci vidijo smisel

v uporabi bralnih učnih strategij in da jih samostojno uporabljajo pri učenju. BUS ni več učna metoda pri pouku, ampak postane učna strategija pri učenju.

Na poti do cilja smo se redno srečevali, sestankovali, razpravljali o strokovnih rešitvah in težavah. Priredili smo tudi dve izobraževanji Učitelj učitelju, kjer smo znanje, izkušnje in delovno vnetje predali sodelavcem. Predstavili smo jim predvsem nekatere metode moderiranja skupinskih procesov, raziskovanja lastne prakse in kritičnega prijateljstva. Ves čas pa smo znotraj pouka izvajali predvidene dejavnosti, vezane na uporabo BUS pri učenju, ter reflektirali svoje delo.

Ali smo uspešni? Menimo, da smo, čeprav gre za rezultate, ki se ne zgodijo čez noč. Še vedno pa iščemo načine, kako vključiti v učečo se skupnost celoten kolektiv in kako svoje delo nadaljevati v prihodnosti.

V naši učeči se skupnosti sodelujemo: učiteljici razrednega pouka in slovenščine v 6. razredu Mira Lapanje Prinčič in Dubravka Sertič, učiteljica slovenščine Barbara Facija, učiteljica angleščine Maruša Brenčič Nagode, učiteljica dodatne strokovne pomoči in DKE Saša Mivšek Jereb, učiteljici v 4. razredu Andreja Kržišnik in Nataša Vidmar ter učiteljica v 1. razredu Linda Mahnič. Lansko šolsko leto je z nami sodelovala tudi učiteljica dodatne strokovne pomoči Andreja Dodič. V nadaljevanju prispevka učiteljice na kratko opišejo nekaj metod in načinov dela, vezanih na BUS, ki so jih izvajale pri pouku.

SPODBUJANJE RAZUMEVANJA BRANJA OB RAZVIJANJU TEHNIKE BRANJA V 1. RAZREDU (Linda Mahnič)

V 1. razredu se že začne začetno opismenjevanje, usvajanje črk, glasov in učenje tehnike branja. V okviru projekta in s podporo učeče se skupnosti smo ob tem iskali še dodatne načine, s katerimi bi pri prvošolcih razvijali zmožnost razumevanja prebranega besedila. Nismo se še ukvarjali z določenimi bralnimi strategijami, smo pa iskali načine in metode, s katerimi lahko razvijamo sposobnosti, ki so potrebne za delo z besedilom. V predbralnem obdobju urimo orientacijo na papirju, delamo razne grafomotorične vaje ter razvijamo druge slušne in vidne procese, potrebne za branje in pisanje. Že v tem času, ko še ne poznamo črk in glasov, lahko razvijamo zmožnost za razumevanje besedila. Zelo dobrodošli so razni slikovni in gibalni nareki in ustne ali slikovne obnove besedila, ki jih učencem prebere učitelj. Ob usvajanju črk in glasov pa že simultano urimo tehniko branja. Ob tem lahko s celo vrsto dejavnosti razvijamo tudi zmožnost za razumevanje prebranega. Na začetku lahko učence pozovemo, da položijo prst na določeno besedo v besedilu, lahko jim postavimo

vprašanje, oni pa morajo prst položiti tja, kjer je odgovor. Naknadno lahko iskano ključno besedo tudi obkrožijo. Z razvojem bralne tehnike pa seveda tudi naloge za razumevanje prebranega nadgrajujemo. Pomembno je le to, da pri tovrstnih nalogah upoštevamo otrokove sposobnosti in primerno diferenciramo delo.

UPORABA BRALNE UČNE STRATEGIJE PODČRTOVANJA V 4. RAZREDU (Nataša Vidmar in Andreja Kržišnik)

Učitelji uvajamo BUS v pouk neprestano in »mimogrede«. Po analizi stanja se je izkazalo, da učenci pogosto uporabljajo učne strategije brez jasnega cilja. Le zato, ker učitelj tako naroči. Učiteljici 4. razreda sva se odločili, da poskušava osmisliti strategijo podčrtovanja in jo vključiti v vse predmete načrtno, sistematično in nadzorovano. Najin zastavljeni cilj je bila hkrati priložnost za izvajanje formativnega spremljanja tudi na področju uporabe BUS. »FS ni nič drugega kot osmišljanje učenja – prilagajanja in presojanja le-tega.« (Komljanc, 2014)

V povezavi z raziskovanjem podčrtovanja med učenci sva se postavili v vlogo opazovalk in tako sproti iskali rešitve glede na situacije, ki so se pokazale. Z uvajanjem podčrtovanja sva začeli takoj v začetku leta, vzporedno s temo pri družbi – Učimo se učiti. Začeli sva z najinimi ustaljenimi načini poučevanja podčrtovanja pri matematičnih besedilnih nalogah in nadaljevali pri nalogah v povezavi z drugimi predmeti. Iskali smo torej bistvene podatke, ki so nam omogočili hitrejše in natančnejše reševanje nalog. S spremljanjem učencev in opazovanjem njihovih odzivov sva kmalu ugotovili, da samo z učenjem podčrtovanja in prigovarjanjem, »zakaj je to pomembno«, učenci ne bodo osmislili prednosti le-tega. Iskali sva rešitve, ki bi nas privedle do ponotranjena ideje podčrtovanja pri učencih.

Pri matematiki smo na primer uspeli prek izmišljene zgodbe: »Kadar jemo čokolado, je zdravo, da jo pojemo košček za koščkom. Kadar želimo rešiti besedilno nalogo, jo ravno tako razdelimo na koščke (s podčrtovanjem, obkroževanjem) in postopoma začnemo z reševanjem vsakega koščka.« Predvsem deklice so tiste, ki so zgodbo takoj sprejele in z veseljem barvale dele besedilnih nalog. Ker sva pri matematiki odkrili način, kako pridobiti deklice, sva iskali še načine, ki bi to strategijo približali dečkom. Tako sva uvedli tedensko vajo podčrtovanja s pomočjo učnih listov, na katerih dobijo besedilo in različne namige, kaj naj bi podčrtali. Teme besedil sva prilagodili vsebinam, ki so tematsko blizu tudi dečkom. Ker jih je vsebina pritegnila, je tako postajalo samoumevno, da seveda tudi izpolnijo nalogo iskanja in podčrtovanja podatkov v besedilu.

Še vedno se najino opazovanje otrok nadaljuje in tako iščeva izboljšave, novosti, ki bi nas pripeljale do rezultata, da bi vsak otrok začutil pozitivne učinke podčrtovanja. Ugotavljava, da je tudi pri poučevanju učnih strategij spremljanje v relaciji učitelj – učenec tisto ključno, ki privede do realnega stanja in posledično do raziskovanja različnih metod dela, da kot učiteljici omogočiva učencem napredek.

UVAJANJE BRALNIH UČNIH STRATEGIJ

V 5. RAZREDU (Dubravka Sertić in Mira Lapanje Prinčič)

V šolskem letu 2015/2016 smo si v 5. razredu zadali nalogo, da učencem predstavimo nekaj bralnih učnih strategij, s katerimi bodo lažje razumeli besedilo, ki je pogosto učna snov. Odločili smo se, da jih bomo naučili izbrati primerno učno strategijo glede na učno snov, glede na nalogo. Vključeni so bili učenci 5. razreda.

Najprej smo napisali operativni načrt. Postavili smo si cilje (učence naučiti učinkovito uporabljati US pri samostojnem učenju; učenci znajo uporabljati US glede na cilj učenja in

vrsto učnega gradiva). Izbrali smo ustrezne dejavnosti, kazalnike in strategije za doseganje teh ciljev (opazovanje učenja, spremljanje učenčevih dosežkov, vprašalnik, samoevalvacija).

• Začetno merjenje; uporaba ustreznih strategij

Opazovali in beležili smo samoiniciativno in učinkovito uporabo bralnih učnih strategij pri samostojnem učenju; posnetek stanja.

Učenci so se različno lotili učenja učnega gradiva. Ugotovili smo, da se jih je nekaj učilo pasivno, kar pomeni, da pri učenju ne uporabljajo BUS, preostali pa so uporabljali temeljne BUS, predvsem podčrtovanje in izpisovanje. Pokazalo pa se je, da nekateri ne prepoznajo bistva.

• Vodeno urjenje s povratno informacijo

Učence smo vodeno urili v uporabi BUS – določanje bistva, povzemanje bistva, s povratno informacijo. Ugotovili smo, da so učenci na začetku imeli nekaj težav; z vajo so jih počasi odpravili. Največ težav jim je povzročalo izbiranje

Objavljeno na www.siol.net, 12. 2. 2017

Ilka Štuhec - Zdaj je tudi zares njena

Nova svetovna prvakinja v smuku Ilka Štuhec je v St. Moritzu kot tretja Slovenka v zgodovini tudi uradno prejela zlato kolajno Mednarodne smučarske zveze.

Potem ko je dopoldne na progi Enigiadina za 40 stotink (oziroma 11,29 metra) prehitela Avstrijko **Stephanie Venier** in za še več vse preostale tekmice, je nova prva zvezdnica slovenskega alpskega smučanja **Ilka Štuhec** v središču St. Moritza dočakala še slavnostni trenutek.

Iz rok prvega moža Mednarodnega smučarske zveze **Gian-Franca Kasperja** in predsednika Smučarske zveze Slovenije **Enza Srmrekarja** je prejela zlato kolajno, prisluhnila Zdravljici, ki jo je v zavidljivi slovenščini odpel domači pevski zbor, in v mislih znova podoživela vožnjo nove svetovne prvakinja.

"Ilka Štuhec, svetovna prvakinja? Lepo se sliši," je pred tem dejala 26-letna Mariborčanka, ki je ostala zvesta svoji tradiciji in se pred tekmo izognila rezultatski napovedi. Vseeno je vedela, da je sama sebi največja tekmica, predvsem pa, kam jo ob želeni izvedbi lahko popelje vožnja. "Storila sem nekaj napak, a si jih po zmagi seveda ne morem očitati," je poudarila in se veselila v krogu svoje ekipe z mamo **Darjo Črnko**, trenerjem **Grego Koštomajem** in kineziologinjo **Anjo Šešum**.

PREBERI BESEDILO IN:

PODČRTAJ	OBKROŽI	POBARVAJ	ZAPIŠI
Naslov (z rdečo).	Ime <u>Ilkine</u> mame.	Poved, v kateri izveš, kakšno kolajno je prejela <u>Ilka</u> .	Glavna tema besedila je:
Kraj dogodka (z rdečo).	Starost smučarke.	Podatek, kje je bilo besedilo objavljeno.	

Slika 1: Učni list podčrtovanja

naslova – naslovi so bili presplošni ali preozki. Skupaj smo te naslove analizirali, se pogovorili, zakaj niso najbolj ustrezni. Z vajo smo nadaljevali do konca šolskega leta.

Treba je bilo narediti tudi nekaj vaj v oblikovanju ključnih besed, ko mora učenec besedilo povzeti v obliki kratkih sporočil.

Pri strategiji povzemanja iz besedila je bila večina učencev uspešnih, učenci, ki so imeli težave, so obiskovali dopolnilni pouk. Lotili smo se nekoliko drugačnega povzemanja – učenec po branju besedila odgovori na dve vprašanji: O kom ali čem govori odlomek? Kaj se je zgodilo?

- **Uporaba BUS pri samostojnem delu**

Preverjali smo učinkovito uporabo BUS pri samostojnem učenju.

- **Samoevalvacija**

Učenci so rešili vprašalnik osebnih značilnosti pri učenju.

Evalvirali so svoje dosežke in svoj način učenja.

Pri evalvaciji svojih dosežkov večina učencev ni bila zadovoljnih. Imeli so večja pričakovanja. Pogovarjali smo se o načinu učenja.

- **Pomen predznanja, prikaz uporabe predznanja pri učenju novega gradiva**

Učenci so z navdušenjem sprejeli strategije za aktiviranje predznanja. Treba jim je bilo razložiti pomen te strategije.

Glede na ugotovljeno smo nadaljevali z vodenim urjenjem uporabe nekaterih zahtevnejših BUS do konca šolskega leta. Ob evalvaciji ob zaključku šolskega leta smo ugotovili, da je večina učencev usvojila uporabo temeljnih BUS, predvsem podčrtovanje in izpisovanje. Pokazalo pa se je, da nekateri niso prepoznali bistva. Težave so imeli pri pisanju povzetka.

V šolskem letu 2016/2017 smo nadaljevali z učenci 6. razreda pri predmetu SLJ. Poudarek smo dali uporabi temeljnih BUS, vodeno smo urili Paukovo strategijo.

BRALNE UČNE STRATEGIJE PRI ANGLEŠČINI (Maruša Brenčič Nagode)

V okviru projekta Linpilcare sta bila pri angleščini del raziskovanja dva oddelka 6. razreda, v katerih sta bila opravljena anketa in pogovor z učenci ob začetku šolskega leta. Le-ta sta pokazala, da se zdi večini učencev učenje angleščine smiselno in zanimivo. Prav tako jih je večina prepričanih, da so se pri angleščini sposobni naučiti to, kar je potrebno. Branja angleških besedil pa večina učencev ne dojema kot

prijetne dejavnosti, zato smo pri pouku uvajali z branjem povezane dejavnosti in strategije, ki bi jih opremile za boljše razumevanje besedil in posledično večje veselje do branja. Spodaj opisane dejavnosti so bile izvedene s tem ciljem.

- Učenci so ob začetku vsake enote dobili miselno-ustvarjalni izziv za delo v skupinah. Razmisliti so morali o pomenu pregovora, ga pojasniti in ilustrirati ter zapisati svoja predvidevanja in želje o tem, kaj bi se v sklopu določene teme lahko učili. Povzetke učnih ciljev in vsebin smo nato zapisali na tablo.
- Učenci so bili izpostavljeni različnim tipom nalog, povezanih z besedili, pri čemer so bila besedila različnih zahtevnostnih stopenj, saj so sposobnosti učencev zelo raznolike. Učenci so pojasnili, kakšne strategije so uporabljali pri reševanju. Učili so se, kako sklepati na pomen neznane besede iz konteksta.
- Za uvod v branje in učenje besedišča smo uporabljali posnetke ter pri poslušanju z gledanjem uvajali podobne tipe nalog, kot se pojavljajo pri besedilih. Tako so učenci hitreje in lažje usvojili strategije reševanja in spoznali različne tipe nalog.

Ob koncu šolskega leta bomo z učenci ponovno izvedli anketo ter analizirali napredek pri reševanju nalog ob branju pri pisnih preizkusih znanja.

BRALNE UČNE STRATEGIJE OB DALJŠIH BESEDILIH PRI SLOVENŠČINI V TRETJEM TRILETJU (Barbara Facija)

Eden od ciljev projekta Linpilcare je bil tudi raziskati, kako doseči, da bi učenci znali samostojno in učinkovito izbrati ustrezno BUS ob (daljšem) besedilu. To smo skušali ugotoviti pri slovenščini v 8. in 9. razredu (dve učni skupini).

Po uvodnem skupinskem intervjuju (s ciljem preveriti predznanje in motiviranost učencev za učenje novih BUS) smo ugotovili, da je v vseh treh skupinah večina učencev pripravljenih, da nadgradijo svoje znanje na področju BUS. Pokazalo se je, da na naši šoli otroke dobro naučimo strategije podčrtovanja in miselnih vzorcev. Veliko jih uporablja tudi metodo izpisovanja ključnih besed ali pojmov in VŽN. Kmalu se je izkazalo, da mnogi v besedilu ne prepoznajo bistveno od nebistvenega. Manj dobro so poznali metode obrobne pripombe, postavljanje vprašanj, PV3P in druge, kar je pričakovano, čeprav so bile nekatere metode njim že predstavljene, vendar se z njimi še niso poistovetili.

V fazi učenja in utrjevanja rabe različnih BUS v skupinah smo spoznavali in utrjevali rabo Paukove metode, postavljanja vprašanj, iskanja bistva in miselnih vzorcev, povzemanja, VŽN ...). Do konca šolskega leta smo nekaj teh

metod skupaj uporabljali pri pouku, vendar ne toliko, kot bi si želeli.

Ob koncu šolskega leta smo tako ugotovili, da tisti učenci, ki so ambicioznejši in (po navadi) sposobnejši, BUS hitreje usvojijo in jih pri svojem delu tudi uporabljajo. Problem vidimo pri tistih učencih, ki so tako ali tako šibkejši in bi učenje učenja, ki smo ga ponujali, najbolj potrebovali, a te možnosti niso izkoristili. Verjetno so ta del pouka sprejemali kot neko nujo, v kateri niso videli pravega smisla.

KAKO SPODBUJATI VEŠČINE ARGUMENTIRANJA PRI POUKU DOMOVINSKE IN DRŽAVLJANSKE KULTURE TER ETIKE? (Saša Mivšek Jereb)

Veščine argumentiranja predstavljajo v večini teoretskih pristopov temeljni element kritičnega mišljenja. Kritično mišljenje pa je racionalno mišljenje, kjer se opiramo na logiko in razum, in je torej različno od običajnega mišljenja, ki je bolj ali manj iracionalno, temelječe na predsodkih, čustvih ... (Kompere, Rupnik Vec, 2016).

Tudi v učnem načrtu za DKE je eden temeljnih ciljev spodbujanje h kritičnemu mišljenju in navajanje na argumentirano

izražanje svojega mnenja o določenem problemu (Učni načrt, 2011).

V okviru projekta Linpincare smo v pouk domovinske in državljske kulture in etike v 7. razredu v šolskem letu 2016/2017 načrtno vnesli več aktivnosti, ki bi spodbujale zgoraj naštetih veščine. V projekt sta bila vključena dva oddelka 7. razreda s 36 učenci. Temeljni cilj je bil, da se učenci ob koncu ocenjevalnega obdobja zmorejo opredeliti do določenega problema in mnenje podkrepiti z ustreznimi argumenti. Za doseg omenjenega cilja smo uporabili različne metode in oblike dela. Glede na temo, ki smo jo obravnavali pri pouku, smo za učence mesečno pripravili prilagojene naloge. Najprej smo jih seznanili s teoretskim ozadjem in pomenom poznavanja argumentiranja za vsakdanje življenje. Sledila je razlaga pojmov: dejstvo, mnenje in argument ter razlikovanje med njimi. Prek različnih nalog so se navajali na prepoznavanje in tvorjenje kakovostnih argumentov.

Učenci so pri aktivnostih radi sodelovali in uspešno ter postopno napredovali na poti do cilja. Pri pripravi samostojnega projekta, v katerem so učenci pripravili primer kršitve človekove pravice, jih je bila večina že sposobnih izraziti svoje mnenje in ga podkrepiti z več argumenti.

VIRI IN LITERATURA

Državljska in domovinska kultura ter etika. Učni načrt. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2011.

Komljanc, N. (2014). Začetki FS v slovenskem prostoru. Vzgoja in izobraževanje – Učiteljev glas, 1 (1), 11.

Kompere, A., Rupnik Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Pečjak, S. (1999). Ali slišiš – ali vidiš? Trzin: Založba Izolit.

Pečjak, S., Kramarič, M. (2015). Bralne strategije, priročnik za učitelje. Ljubljana: Rokus Klett.

Ilka Štuhec – Zdaj je tudi zares njena. <http://siol.net> (dostopno 12. 2. 2017).